

MIRCEA ELIADE

*Domnișoara
Christina*

Prefață
Paul Cernat

Editura
TANA

„— A luat acum foc și casa ailaltă! auzi el un glas.

Egor încercă să întoarcă privirile, să caute omul care vorbise atât de aproape de el. Nu întâlni decât o aripă de foc, fără început și fără sfârșit. Închise ochii.

— Cum s-a prăpădit neamul boieresc!

Era același glas, necunoscut, venit parcă peste vămile somnului.“

Cui aparține acest glas anonim venit de-nu-se-știe-unde (dar de foarte aproape!)? El pare a veni dintr-o zonă nocturnă, obscură a subconștientului colectiv: un duh al maselor țărănești văzute ca instrument de regenerare a neamului... Artistul Egor își depășește astfel spaimele și însingurarea, punându-se – ca erou salvator, crud și justițiar – în fruntea țărănilor, iar fantasmele autorului se suprapun peste psihozele colective ale epocii sale. Răul – sugerează subtil Eliade – nu poate fi exorcizat și ucis decât cu mijloace magice, păgâne, tradiționale. Fixând, cu un țăruș de fier, inima spectrului, pictorul exorcist refuză alteritatea Christinei optând pentru realul diurn, „sănătos“ și „normal“. Scriitorul va opta însă definitiv, de aici înainte, pentru narațiunea fantastică, mitică și simbolică, altfel spus – pentru regimul nocturn al prozei.

Dincolo de farmecele Christinei și de spectrele istoriei, rămâne farmecul poveștii: plutitoarea scenă de bal – o reînviere evanescență a Vechiului Regim și a saloanelor din *La Belle Epoque* – îl urmărește pe eroul salvator ca o ultimă strălucire a lumii boierești de altădată. Melancolie „feminină“? Nostalgie „moldovenească“ după splendoarea unei lumi sortite pierii? Forța literară a romanului stă și în asemenea „slăbiciuni“...

Ecranizată pentru televiziune de către Șerban Marinescu, *Domnișoara Christina* ar fi fost demnă, prin misterul ei pervers și atmosfera decadentă, otrăvită, prin poeticitatea suav-terifiantă, de viziunea regizorală a unui David Lynch. Tulburătoare în pofida imperfecțiunilor sale, ea anunță, cu 70 de ani în urmă, un maestru absolut al prozei fantastice.

Paul CERNAT

I

Înainte de a ajunge în sufragerie, Sanda îl opri, apucându-i brațul. Era cel dintâi gest familiar pe care îl făcea în aceste trei zile de când se aflau împreună la Z.

— Știi că a mai venit un musafir, un profesor?

Egor îi privi ochii prin semiîntunericul odăii. Scliceau. „Poate mă încurajează“, își spuse, și se apropiie, încercând să-i prindă mijlocul. Dar fata se smuci și, din câțiva pași, deschise ușa sufrageriei. Egor își corectă ținuta și rămase în prag. Ardea aceeași lampă cu sita albă, orbitoare; o lumină prea tare, artificială, stridentă. Zâmbetul d-nei Moscu părea acum mai obosit. (Zâmbetul pe care Egor se obișnuise să-l ghicească înainte chiar de a-i vedea fața...)

— ...Acesta este d-l Egor Pașchievici, îl prezintă solemn d-na Moscu, întinzând moale brațul spre ușă. Are un nume ciudat, adăugă ea, dar e român pe de-a-ntregul... E pictor și ne face cinstea de a locui cu noi...

Egor se înclină, încercând să spună câteva cuvinte măgulitoare. D-na Moscu își retrase brațul și-l îndreptă, cu mai multă emoție, spre nou-l-venit. Avea atât de rar prilejul să facă prezentă bogate, solemnne...

— Domnul profesor universitar Nazarie, o glorie a științei românești, continuă ea.

Egor se îndreptă cu pas hotărât către profesor și îi apucă mâna.

— Sunt numai un neînsemnat asistent, stimată doamnă, spopti d-l Nazarie, încercând să-i mai rețină o clipă privirile. Atât de neînsemnat...

Dar d-na Moscu se așezase extenuată pe scaun. Profesorul rămase uluit lângă ea, cu fraza nesfărșită. Îi era teamă să se întoarcă spre ceilalți; teamă, nu cumva să pară ridicol sau ofensat. Câteva clipe nu știu ce să facă. Dar se hotărî și se așeză pe scaunul din stânga d-nei Moscu.

— Scaunul acesta e ocupat, îi șopti Simina. Eu mănânc întotdeauna lângă mama.

D-l Nazarie se ridică brusc și se lipi de perete. Egor și Sanda se apropiară de el, zâmbind încurcați. Nu trebuie să țină seama de glumele Siminei. E o fetiță capricioasă. Si, de altfel, asta e cea mai mare bucurie a ei: să stea lângă maică-sa, chiar când sunt musafiri.

— Are numai nouă ani, adăugă Sanda.

D-na Moscu îi privise tot timpul zâmbind, parcă s-ar fi rugat să fie iertată că nu ia parte la discuție. Bănuiește că de interesantă poate fi o asemenea discuție – interesantă, savantă, instructivă –, dar e prea obosită ca să urmărească. Doamna Moscu, firește, nu auzise nici un cuvânt; sunetele trecuseră alături de urechile ei, fără rezistențe, fără urme.

Egor conduse pe d-l Nazarie spre capătul mesei, indicându-i un scaun alături de Sanda. „Ce stranie și neînțeleasă oboseală“, gândi pictorul privind încă o dată fața doamnei Moscu.

— Nu știu cum să vă mulțumesc, îngână profesorul așzându-se. Îmi dau seama că am jignit un copil. Si este un copil ca un înger...

Întoarse capul și aruncă Siminei cele mai calde priviri. D-l Nazarie era un bărbat încă destul de Tânăr, nu împlinise nici patruzeci de ani, și privirile îndreptate spre Simina încercau să poarte o dragoste totodată protectoare și linguisitoare. Obrazul lui curat și neutră, de bărbat învățat, se lumina din cale afară. Zâmbea Siminei cu toată gura deschisă. Simina îi susținu privirea cu o siguranță ironică, mușcătoare. Câteva clipe îl privi în adâncul ochilor, apoi duse șerbetul la gură, își șterse un foarte ușor zâmbet și întoarse încet capul către maică-sa.

— Sunteți desigur venit pentru săpături? întrebă brusc Egor.

Profesorul era încă intimidat și fu cu atât mai recunoscător lui Egor că îi dădea prilejul să vorbească despre meseria și pasiunea lui.

— Da, domnul meu, răspunse vioi, înghițind aer. Cum îi spuneam și doamnei, am reluat în vara aceasta săpăturile de la Bălănoaia. E un nume care poate nu vă amintește prea multe lucruri, dar stațiunea protoistorică de la Bălănoaia are oarecare însemnatate pentru noi, români. S-a găsit acolo un *lēbes* celebru, un mare bazin ionian, în care, după cum știți, se aducea carne la ospete...

Amintirea acestui *lēbes*, pe care îl cercetase cu de-amănuntul, a fost o imagine stenică pentru d-l Nazarie. Cu veră și cu oarecare melancolie, evocă ospetele de atunci. Nu erau ospete barbare, grotești.

— ...Căci, cum îi spuneam și doamnei, toată câmpia aceasta a Dunării de Jos, în special aici, în nordul Giurgiu-lui, a cunoscut odinioară, prin veacul V înainte de Christos, o înfloritoare civilizație greco-traco-scitică...

Vorba îi dăduse curaj. Privi din nou, insistent, spre doamna Moscu, dar nu întâlni decât același zâmbet stins, aceeași față neatentă.

— Bălănoaia, *maman*, îi atrase atenția Sanda, aproape strigând, pe deasupra mesei. D-l profesor face săpături arheologice la Bălănoaia...

D-l Nazarie se intimidă din nou auzindu-și numele, trezindu-se brusc obiectul atenției generale. Încercă să se apere cu mâna, să scuze mai ales tăria glasului cu care Sanda strigase pe maică-sa. D-na Moscu părea că se deșteaptă dintr-o amortire împletită cu somn. Dar deșteptarea fusese reală; pentru câteva clipe, își recăpăta frăgezimea obrazului, mândria frunții ei pure și netede.

— Bălănoaia, vorbi ea, acolo a avut moie un străbun de-al nostru.

— Si tanti Christina, spuse repede Simina.

— Si ea, întări cu vioiciune d-na Moscu.

Sanda privi încruntându-se către sora cea mică. Dar Simina plecă ochii în farfurie, smerită și cuminte. În bătaia puternică a lămpii, buclele ei negre își pierdeau tăria și lu-

ciul, asemenea argintului **vechi**. „Dar ce frunte calmă, ce obrajie de păpușă!“ se miră Egor. Nu-ți puteai desprinde ochii de pe chipul ei. Trăsăturile aveau o perfecțune precoce, o frumusețe înmărmuritoare. Egor simți că, alături de el, d-l Nazarie o privește cu o egală încântare.

– Nu suntem prea vorbăreți astăzi, când am rămas singuri, spuse Sanda adresându-se mai mult lui Egor.

Pictorul înțelese glasul acesta care voia să-l ispitezescă, necăjindu-l. Se smulse din torpoarea cu care privise pe Simina și voi să înceapă o anecdotă galantă, pe care o spunea întotdeauna cu succes în familii. „Suntem tăcuți, pentru că suntem inteligenți: ca amicul meu Jean“... ar fi povestit Egor. Dar d-l Nazarie începu înaintea lui:

– Aveți probabil mulți invitați, toată vara, aici la moșie...

Vorbi câteva minute în sir, pe nerăsuflare, parcă i-ar fi fost teamă să se opreasca, să nu-l îngheță cumva tăcerea. Vorbi despre săpături, despre sărăcia de la Muzeul de Antichități, despre frumusețea acestor câmpii dunărene. Egor privea câteodată, pe furiș, spre d-na Moscu. Asculta ca vrăjita, dar pictorul își dădea prea bine seama că nu aude un cuvânt. Sanda profită de o pauză a d-lui Nazarie și spuse tare:

– *Maman*, se răcește făptura...

– Ce lucruri interesante ne spune domnul profesor! spopti d-na Moscu.

Începu apoi să mănânce cu obișnuita ei poftă, cu fruntea puțin plecată deasupra farfuriei, fără să privească pe nimeni.

De altfel, era singura care mâncă. Ceilalți abia se atinseseeră de făptura. D-l Nazarie, înfometat de drum, nu izbutise să mănânce mai mult de jumătate. Făptura avea un miros gretos de vită.

Sanda chemă cu un gest scurt, de stăpână, jupâneasa care aștepta cuminte lângă ușă.

– Ti-am spus să nu mai cumperi carne de berbec, vorbi ea cu o ascunsă mânie.

– N-am mai găsit nici o pasere, domnișoară, se apără femeia. Care au fost le-am tăiat ieri și alătăieri. Care n-au

murit... Mai era o gâscă, dar am găsit-o și pe ea moartă, azi dimineață.

– De ce n-ai cumpărat din sat? întrebă Sanda mai mâniaosă.

– N-a vrut nimici să-mi vândă, răspunse prompt jupâneasa. N-a vrut sau n-a avut, adăugă ea cu înțeles.

Sanda roși, făcu semn femeii să ridice farfurile. D-na Moscu își terminase făptura.

– Ce frumoase lucruri ne-a spus domnul profesor despre Bălănoaia! începu ea cu un glas puțin cântat. Atâtia idoli în pământ, atâtea scule de aur...

Profesorul se codi.

– Cele de aur se găsesc mai rar, o intrerupse el. Nici n-au prea fost prin acele timpuri. Erau pe aici civilizații tărănești, sate înfloritoare, dar sate. Aurul se afla mai mult în porturile grecești...

– Se găsea și aur, scule de aur vechi, pe vremuri, continuă d-na Moscu.

– Și tanti Christina avea, spopti Simina.

– Tu de unde știi? o întrebă, certând-o, Sanda. De ce nu te-astâmpери?

– Mama mi-a spus, vorbi Simina dezghețat. Și doica.

– Doica ar trebui să nu-ți mai umple capul cu povești, adăugă Sanda aspră. Crești mare acum, nu mai poți crede în basme și nazbâtii...

Sanda își privi sora cu un foarte ușor zâmbet, disprețitor și indiferent în același timp. Își întoarse apoi ochii spre Egor și-l cântări cu gravitate; parcă s-ar fi întrebat dacă crede și el același lucru, dacă poate fi și el tot atât de naiv...

Conversația tânjea din nou. D-l Nazarie se plecă spre Egor.

– Ce minunată idee ați avut să vă întoarceti la aceste câmpii dunărene, vorbi el. Cred că nimeni n-a încercat încă să picteze asemenea locuri; și se par la început deznădăjuite, pustii, bătute prea mult de soare și apoi îți dai seama de secunditatea lor înspăimântătoare, de farmecul lor...

Vorbise cu sinceritate, avântat. Egor îl privi uluit. I se păruse, în primele minute, un biet savant morocănos și

timid. Dar mâinile domnului Nazarie se mișcau cu o grație desăvârșită; și cuvintele pe care le spunea aveau o sevă proprie, o prospetime ciudată. Pare că le pronunța altfel, mai adânci, mai pline.

– D-l Pașchievici este un mare artist, dar este în același timp un mare lenș, interveni Sanda. Stă de trei zile cu noi și nici nu și-a deschis paleta...

– Aș putea înțelege în mai multe feluri amicala d-stră observație, spuse galant Egor. Aș putea crede, bunăoară, că sunteți nerăbdătoare să mă vedeti lucrând, ca să puteți nădăjdui într-o mai repede plecare a mea...

Sanda îi întoarse zâmbetul, încurajându-l. Egor înțelesе precis toate acele nuanțe de glumă, de grație și capriciu, care trădează nerăbdarea, ispita, chemările. „Sanda este în orice caz superbă“, își spuse el, deși nu îi înțelegea deloc purtarea în aceste trei zile. Cât de mult se deosibea de domnișoara frivolă de la București, care îl ademenea cu atâta curaj și îi strânsese cu atâta bucurie mâna când primise să vină la Z, pentru o lună întreagă. Poate se teme de ceva, se teme de invitați, se consolase Egor în prima seară.

– ...Adevărul este că nu mă simt bun de nimic deocamdată, continuă el întorcând capul către d-l Nazarie. În nici un caz de pictură. Poate începutul acesta de toamnă, care seamănă mai mult cu un miez de vară, mă obosește...

– Eu l-aș scuza mai bine dacă m-ar ruga, spuse Sanda, începând să râdă. Am avut trei zile prea zgomoioase, cu prea mulți prietini, asta a fost. De mâine va putea lucra; am rămas singuri...

Egor începu să se joace cu cuțitul. Trebuia să strângă ceva rece și tare în mâna, să-și strivească nerăbdarea.

– ...Și eu voi trăi nesimțit, adăugă d-l Nazarie. Mă veți vedea numai aici, între d-stră...

Cu mâna făcu un ocol pripit al mesei. D-na Moscu îi mulțumi, absentă.

– E o mare cinste să vă avem printre noi, începu ea, recăpătându-și subit un glas mult mai sigur și mai puternic. Sunteți o mândrie a științei românești...

Se vedea că îi plac mult cuvintele acestea, pentru că le repeta cu fervoare. Egor privea în jos, strângând, mai moale, cuțitul. Pe sub gene, Sanda îi urmărea gesturile. „Cine știe ce crede despre mama“, își spuse, înfuriindu-se deodată.

– Doamnă, întrerupse uluit d-l Nazarie, laudele domniei voastre se adresează fără îndoială învățătorului meu, marele Vasile Pârvan. El a fost într-adevăr o culme, o mândrie a noastră, un geniu românesc...

Aștepta de mult un asemenea prilej: să vorbească, să spună lucruri depărtate de această masă ciudată, de aceste gazde neînțelese. Vorbi cu însuflețire și evlavie despre Pârvan. De la el a învățat meșteșugul săpăturilor. El, premergătorul, a dovedit că cea mai mare mândrie a pământului românesc e preistoria și protoistoria. Si farmecul săpăturilor, viața de cort, tresărirea în fața fiecărui obiect găsit.

– ...Un pieptene de fier, un cui, un fragment de oală, continua d-l Nazarie, toate lucrurile acestea sărăcăcioase și neutre, pe care un drumeț nici nu le-ar ridica din țărână, au pentru noi mai mult farmec decât cea mai frumoasă carte și, poate, chiar cea mai frumoasă femeie...

Sanda căută ochii lui Egor zâmbind, așteptând un zâmbet ironic. Dar pictorul asculta cu respect, cu simpatie.

– Un pieptene de fier îți descopere căteodată o civilizație, adăugă d-l Nazarie, adresându-se din nou către d-na Moscu.

Se opri însă brusc în mijlocul frazei, parcă și-ar fi pierdut răsuflarea. Privea țeapăn către d-na Moscu. Îi era teamă să-și închidă ochii. Ar fi întâlnit, poate, o nălucire mai înspăimântătoare înapoia pleoapelor.

– Cine bea cafea?! întrebă în acea clipă Sanda, ridicându-se de la masă cu zgomot.

D-l Nazarie începu să-și simtă nădușeala rece pe umeri, pe piept, de-a lungul bratelor. Ca și cum ar fi pătruns lent într-o zonă umedă și înghețată. „Sunt foarte obosit“, își spuse el, apucându-și strâns mâinile una de alta. Se întoarse spre Egor. I se păru destul de neînțelus gestul lui: zâmbea, cu două degete ridicate în sus, parcă ar fi fost într-o clasă...

– Beți și d-stră, domnule profesor? îl întrebă Sanda.

– Bucuros, bucuros... răspunse d-l Nazarie.

De-abia când văzu ceștile cu cafea pe masă, înțeles ce l-a întrebat Sanda și se liniști pe deplin. Tot atunci mai privi o dată, fără teamă, spre d-na Moscu. Gazda plecase fruntea și și-o rezema în palma dreaptă. Nu mai vorbea nimeni la masă. Întâlnii însă fața Siminei, întoarsă spre el. Îl privea cu multă mirare, cu neîncredere chiar. Parcă se trudea să descifreze o taină. Era o preocupare adâncă, nemulțumită, dincolo de copilărie.

II

D-l Nazarie deschise cu multă băgare de seamă ușa. Găsi pe săliță o lampă cu gaz, cu flacăra scăzută. O desprinse din perete și începu să păsească atent, silindu-se să nu facă zgomot. Podelele de lemn, vopsite vișinii, trosneau totuși, chiar și acolo unde erau acoperite cu covoare. „Ce Dumnezeu ne-au dat camere atât de depărtate!“ își spuse, puțin enervat, d-l Nazarie. Nu-i era frică, dar avea mult de umblat până la camera lui Egor; trebuia să treacă prin fața multor uși, fără să știe dacă se află cineva în cameră, dacă deranjează pe cineva. Pe de altă parte, camerele acelea – dacă ar fi fost într-adevăr goale – ar fi dat un aer pustiu coridorului; lucru la care d-l Nazarie nici nu voi să se gândească.

Odaia lui Egor se afla tocmai la capăt. Ciocăni de câteva ori, cu bucurie.

– Nădăduiesc că nu te deranjez prea mult, spuse deschizând ușa. Nu mi-e deloc somn...

– Nici mie, răspunse Egor, ridicându-se de pe canapea.

Era o odaie mare, spațioasă, cu un balcon care se deschidea în parc. Patul, de lemn vechi, era așezat într-un colț. Un dulap, un lavoar, o canapea, un birou elegant, două scaune și un *chaise-longue* alcătuiau restul mobilei. Odaia era totuși atât de mare, încât părea simplu mobilată. Obiec-

tele se aflau prea depărtate unele de altele. Te puteai mișca în voie.

– Îmi face o deosebită placere, adăugă Egor. Mă întrebam cu ce să-mi omor insomnia. Nu prea mi-am adus cărți. Credeam că am să lucrez mult ziua...

Își lăsa gândul nespus: „credeam, mai ales, că serile le voi putea petrece cu Sanda“...

– E prima noapte când mă urc atât de devreme în camera mea, continuă Egor. Până acum, rămâneam Tânziu de tot în parc; erau mulți invitați, mult tineret. Dar cred că o obosie prea mult pe d-na Moscu... D-voastră nu fumați? întrebă îndreptându-se cu tabachera deschisă spre d-l Nazarie.

– Mulțumesc, nu. Dar voi am să te întreb, toate camerele astea de lângă noi sunt nelocuite?

– Așa cred, răspunse zâmbind Egor. Aici au stat musafiri; un etaj întreg pentru musafiri. Si jos cred că tot goale sunt camerele. D-na Moscu locuiește în cealaltă parte a casei, cu domnișoarele...

Rămase pe gânduri. Își aprinse țigara și se așeză pe scaun în fața profesorului. Tăcură amândoi.

– Splendidă noapte! spuse Tânziu d-l Nazarie, ridicând fruntea spre balcon.

Din întuneric se desprindeau acum contururi mari, încă nesigure, de arbori. Egor întoarse și el capul. Într-adevăr, splendidă noapte. Dar să spui „noapte bună“ oaspeților de la 9 jumătate și să te retragi o dată cu mama, ca o fetiță cuminte...

– Dacă stai mult timp nemișcat, adăugă d-l Nazarie, și aspiri lent, fără să te grăbești, simți Dunărea... Eu o simt...

– Trebuie să fie totuși foarte departe, spuse Egor.

– Vreo treizeci de kilometri. Poate mai puțin. Dar e aceeași noapte, astă o simtă repede...

D-l Nazarie se ridică și se apropie de balcon. Nu, n-are să fie lună decât peste câteva zile, își dete seama îndată ce se lovi de întuneric.

– Este și același văzduh, adăugă el răsturnându-și încet capul și sorbind aerul cu toată gura. D-ta n-ai stat pe lângă